ศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างไร

How Artists Create Art

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ*

Viboon Leesuwan

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์งานศิลปะของศิลปินมีกระบวนการและองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ตั้งแต่การศึกษา องค์ความรู้ด้านศิลปะ ทักษะ โดยทั่วไปมักแบ่งศิลปินหรือผู้สร้างงานศิลปะออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ศิลปินที่สร้างศิลปะด้วยปัญญาความคิดมากกว่าอารมณ์ (intellectual artist) และศิลปินที่สร้างงานตามอารมณ์มากกว่าการใช้ความคิด (emotional artist) เฉพาะกลุ่มหลังไม่จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้และเหตุผลมาประกอบการสร้างงานของตน แต่ใช้ความรู้สึกเป็นหลัก เมื่อศิลปินเกิด**ความรู้สึกขึ้นมาวูบหนึ่ง** ว่าได้สัมผัสอะไรบางอย่างที่อธิบายด้วยคำพูดไม่ได้ แต่อยากจะถ่ายทอดความรู้สึกนี้ออกมาบนผืนผ้าใบ ความรู้สึกวูบหนึ่งนั้น ก่อให้เกิด**แรงบันดาลใจ** (inspiration) เกิด**จินตภาพ** (image) เช่น เมื่อศิลปินเห็นดอกกุหลาบดอกนั้น ความรู้สึกนี้อาจไม่เกิดถ้าเห็นดอกกุหลาบดอกอื่น ดังนั้น *ศิลปะจึงเป็นสื่อแสดงความรู้สึกมิใช่แสดงความรู้* ***จินตนาการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ*** จินตนาการที่ศิลปินได้รับความบันดาลใจ

* ศาสตราจารย์ ประจำหมวดวิชาทัศนศิลป์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

มาจากสิ่งใดหรือเหตุการณ์ใดที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ หรือสิ่งที่มากระทบความรู้สึกทำให้เกิดจินตนาการ หรือเกิด**ความบันดาลใจ** (inspiration) แล้วเกิดจินตภาพขึ้นในสมอง ศิลปินจึงแสดงออกมาเป็นภาพเขียน รูปปั้น หรือท่วงทำนองดนตรี หรือสื่อทางศิลปะอื่นๆ การถ่ายทอดจินตภาพออกมาเป็นงานศิลปะอาจถูกกำหนดโดยกรอบหรือแนวคิด (concept) ของศิลปินแต่ละคน ดังนั้น ผลงานศิลปะของศิลปินจึงแตกต่างกันไป

คำสำคัญ : จินตนาการ แรงบันดาลใจ จินตภาพ

Abstract

The creation of art by artists involves several important process and factors, for example education, knowledge of art and skill. In general, artsts are divided into two main groups, the intellectual artists who create art from technical knowledge and thought and the emotional artsts who rely more on feeling and emotion. For the latter, it is not necessary to corporate knowledge or reason into their works; they usually let the feeling led them. When an artist has an urge or senses something that cannot explain verbally, but wanting to communicate that feeling through canvases, that feeling becomes an "inspiration" that translates into an "image". This happens when, for example, an artist sees one particular rose and not any roses. Thus, art is an emotional rather than intellectual medium. Imagination is the most important factor in the creation of art. Image that inspires an artist can come from certain things or events that effect mood or emotion, giving rise to imagination and inspiration that

eventually project image onto the brain. The artist then expresses that image through painting, sculpture, music or other artistic medium. The transformation of image into the work of art may be determined by the artist's framework or concept. Thus, each individual artist's artwork is always different.

Keywords : feeling, inspiration, image

ศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างไร เป็นคำถามที่ยากจะหาคำตอบได้ชัดเจน แม้ศิลปินเองก็ไม่สามารถตอบได้อย่างกระจ่างชัด เพราะการสร้างสรรค์งานศิลปะมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล การอธิบายความเป็นเพียงการตีความอย่างกว้างๆ ไม่เจาะจงเฉพาะบุคคล จากประสบการณ์ทางการศึกษาศิลปะและการสร้างสรรค์งานศิลปะติดต่อกันมาหลายสิบปี ทำให้เข้าใจกระบวนการการสร้างสรรค์งานศิลปะพอสมควร แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่า มีความเข้าใจลึกซึ้งและสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างมีคุณภาพสูงสุดอย่างสมบูรณ์ เพราะการสร้างงานศิลปะมิได้มีองค์ประกอบเพียงความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านฝีมือเท่านั้น หากแต่มีองค์ประกอบอื่นอีกมาก เช่น ความบันดาลใจ จินตนาการ แนวคิด อารมณ์ความรู้สึก และอื่นๆ ที่ประกอบกันอยู่ในตัวศิลปินแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะ

การศึกษาศิลปะ เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของผู้ที่ต้องการมีความรู้ความสามารถทางศิลปะ แต่ไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับศิลปินที่ต้องการสร้างงานศิลปะตามอารมณ์และจินตนาการอย่างอิสระ โดยทั่วไปมักแบ่งศิลปินหรือผู้สร้างงานศิลปะออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ศิลปินที่สร้างศิลปะด้วยปัญญาความคิดมากกว่าอารมณ์ (intellectual artist) และศิลปินที่สร้างงานตามอารมณ์มากกว่าการใช้ความคิด (emotional artist) เฉพาะกลุ่มหลังไม่จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้และเหตุผลมาประกอบการสร้างงานของ

ตนแต่อย่างใด เช่น ศิลปินแนวไร้มายา[๑]

การศึกษาในระบบมีทั้งข้อดีและข้อเสียสำหรับผู้เป็นศิลปิน เพราะการศึกษาในระบบจะสร้างกรอบความคิดและรูปแบบตามหลักของศิลปะวิชาการ[๒] (academic art) มักไม่คิดนอกกรอบได้อย่างอิสระ แต่การศึกษาในระบบที่มีผู้สอนคอยชี้แนะ อาจทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมีความเข้าใจได้เร็วกว่าการแสวงหาหนทางด้วยตนเอง ศิลปินนอกระบบต้องใช้เวลานานแสวงหาความรู้และฝึกฝนด้วยตนเอง ซึ่งอาจพบทางของตนหรือไม่พบ เพราะหลงทาง แต่ศิลปินกลุ่มนี้ไม่ถูกจำกัดด้วยกรอบวิชาการ สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างเสรี ไม่มีกรอบวิชาการคอยรบกวน

กรอบวิชาการเป็นอย่างไร ศิลปินที่ได้รับการศึกษาศิลปะผ่านสถาบัน มักติดอยู่กับทฤษฎี เช่น ทฤษฎีองค์ประกอบศิลป์ ทฤษฎีสี หลักสุนทรียศาสตร์ และความถูกต้องตามทฤษฎีที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึก ซึ่งกักขังจินตนาการของศิลปิน โดยเฉพาะศิลปินในประเทศที่มีศิลปะประจำชาติ มักติดข้องกับศิลปะแบบประเพณีนิยม ลักษณะเช่นนี้มิได้เกิดกับงานทัศนศิลป์เท่านั้น แต่รวมงานวรรณกรรม ดนตรี และการแสดงด้วย ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ปิดกั้นไม่ให้ศิลปินสร้างงานศิลปะก้าวออกจากประเพณีประจำชาติไปสู่โลกสากล

กลับมาสู่การศึกษาศิลปะในระบบของไทย ในอดีตที่ผ่านมาสาบันการศึกษาหลายแห่งไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่องตนเท่าที่ควร ระหว่างการให้ความรู้ทางศิลปะแก่ผู้ศึกษา กับการสร้างศิลปิน ความจริงแล้วสถาบันศิลปะมีหน้าที่ให้ความรู้แก่ผู้ศึกษา

---

[๑] ศิลปะไร้มายา (nave art) ศิลปะที่มีลักษณะเหมือนเด็ก งานจิตรกรรมวาดโดยผู้ที่ไม่ผ่านสถาบันการศึกษาอย่างเป็นระบบ แต่ฝึกฝนด้วยตนเอง หรืออาจศึกษาจากเพื่อนศิลปิน จึงสร้างผลงานตามความพึงพอใจของตนเอง มักวาดสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ภาพทิวทัศน์ ชีวิตประจำวัน ฯลฯ ใช้สีสดใส เก็บลายละเอียด แต่มีคำนึงถึงหลักทัศนมิติ (perspective) ศิลปินแนวนี้ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ออง รี ชเลียง–เฟลีกซ์ รโซ (Henri Julien Felix Rousseau : 1844 1910)

[๒] **academic art ศิลปะตามหลักวิชา** ศิลปะโดยเฉพาะงานจิตรกรรมและประติมากรรมที่สร้างขึ้นตามหลักหรือมาตรฐานที่สืบทอดกันมาในสำนักศิลปะของยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗–๑๙ จึงที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมหรือยุคสมัยปัจจุบัน จึงเป็นศิลปะที่ล้าสมัย **academicism คตินิยมวิชาการ** แนวคิดที่เป็นไปตามคตินิยมของสกุลช่างที่เชื่อว่าเป็นกฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เหมาะสมและถูกต้อง ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมา โดยเฉพาะทฤษฎีและกฎเกณฑ์ของศิลปะยุโรปที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ

ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ *ไม่ใช่สอนนักศึกษาหรือนิสิตให้เป็นศิลปิน เพราะศิลปินหรือผู้สร้างงานศิลปะไม่มีใครสอนหรือกำหนดได้* ต้องเป็นด้วยตนเอง ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องของสาบันการศึกษาเช่นนี้ ทำให้ครูอาจารย์เข้าใจไขว้เขว จึงมุ่งเน้นไปที่ทักษะความมากกว่าความรู้ความเข้าใจ นักศึกษามักให้ความสำคัญกับการฝึกฝนทักษะด้วยตนเองมากกว่าการแสวงหาความรู้และความเข้าใจทางศิลปะ ด้วยเหตุนี้ ทำให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่งมีทักษะสูงและอ่อนด้อยทางวิชาการ

ประสบการณ์จากการศึกษาในสาบัน ได้ประสบการณ์และข้อคิดอะไรบ้าง

การศึกษาในสถาบันศิลปะช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ครูอาจารย์ผู้สอนเป็นศิลปินมากกว่าความเป็นครู จึงไม่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีและความรู้ทางศิลปะ ทำให้ผู้เรียนไม่มีความรู้ทางศิลปะแต่ละสาขาอย่างลึกซึ้งเพียงพอ เมื่อต้องมาเป็นผู้สอนศิลปะจึงต้องศึกษา ค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็เป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะไปด้วย จึงจำเป็นต้องแสวงหาคำตอบให้กับข้อสงสัยต่างๆ ด้วยตนเอง

การสร้างสรรค์งานศิลปะมีขั้นตอนและองค์ประกอบอย่างไร เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ศิลปินไม่ใคร่ตอบหรือตอบไม่ได้ เพราะการสร้างงานของศิลปินเป็นไปโดยอัตโนมัติ อธิบายยาก หรือไม่รู้ สิ่งที่สร้างขึ้นเป็นเพียงผลของทักษะที่ได้ฝึกฝนมาเท่านั้น ไม่สามารถเรียบเรียงระบบความคิดและขั้นตอนการสร้างสรรค์งานศิลปะให้เป็นระบบได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะศิลปินไม่ได้ถูกฝึกมาเหมือนนักวิชาการหรือนักวิทยาศาสตร์ที่จัดระบบความรู้ได้เป็นขั้นเป็นตอน สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแยกแยะได้ด้วยทฤษฎีและกฎเกณฑ์ ต่างจากศิลปินที่มุ่งแสดงความรู้สึกมากกว่าการแสวงหาความรู้เหมือนการทดลองของนักวิทยาศาสตร์ เช่น เมื่อนักชีววิทยามองเห็นดอกกุหลาบ จะรู้ว่าเป็นผลผลิตของต้นกุหลาบ ก่อนที่จะเบ่งบานมันต้องตูมมาก่อน มันจะโตเร็วหากได้ปุ๋ยดี แต่ในสายตาของจิตรกร *กุหลาบดอกที่อยู่ต่อหน้าขณะนี้เป็นสิ่งๆ หนึ่งที่เป็นตัวของมันเอง ไม่เหมือนสิ่งอื่นใดในโลก และไม่เหมือนดอกกุหลาบดอกอื่นๆ* เมื่อจิตรกรเห็นมันเขาอาจไม่ได้คิดอะไรเลยเกี่ยวกับกุหลาบดอกนี้ แต่เขาเกิด**ความรู้สึกขึ้นมาวูบหนึ่ง** ว่าได้สัมผัสอะไรบางอย่างที่อธิบายด้วยคำพูดไม่ได้ แต่อยากจะถ่ายทอด

ความรู้สึกนี้ออกมาบนผืนผ้าใบ ความรู้สึกวูบหนึ่งนั้น ก่อให้เกิด**แรงบันดาลใจ** (inspiration) เกิด**จินตภาพ** (image) จากการที่ได้เห็นดอกกุหลาบดอกนั้น ความรู้สึกนี้อาจไม่เกิดถ้าเห็นดอกกุหลาบดอกอื่น ดังนั้น *ศิลปะจึงเป็นสื่อแสดงความรู้สึกมิใช่แสดงความรู้* **เบนเนเด็ดโต โครเช่** (Benedetto Croce : 1866–1952) ถือว่า *ศิลปะเป็นการแสดงให้เห็น การเข้าใจลึกซึ้งภายใน ซึ่งจะบรรยายให้รู้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากสร้างเป็นงานศิลปะ*[๓] (กีรติ ๒๕๒๒ : ๖) ความรู้สึกแวบหนึ่ง ผู้ที่ไม่ใช่ศิลปิน อาจอุทาน เป็นคำพูด แต่ศิลปินไม่ใช้คำพูดเพราะความรู้สึกที่ต้องการแสดงนั้นไม่ได้รับมาด้วยคำพูด ดังที่ **เลโอ ตอลสตอย** (Leo Tolstoi : 1828–1910) เขียนไว้ว่า *"คำพูดที่ถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์นั้นทำให้คนเราเกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศิลปะก็คล้ายกัน และลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ที่เกิดจากศิลปะต่างกับที่เกิดจากคำพูดก็คือ คำพูดนั้นมนุษย์เราใช้อาศัยเป็นสื่อถ่ายทอดความคิด แต่* ***ศิลปะใช้สำหรับถ่ายทอดความรู้สึก*** *และในบางกรณีศิลปะแสดงออกให้เห็นความจริงได้ดีกว่าคำพูด"* (วิทย์ ๒๕๓๗ : ๑๔๐–๑๔๑) **ความรู้สึกวูบหนึ่งที่เกิดขึ้นกับศิลปิน** อาจเป็นความประทับใจหรือเป็นอารมณ์สะเทือนใจ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของการสร้างสรรค์ที่สำคัญ เพราะความรู้สึกนั้นจะถูกส่งต่อไปยังสมองและเกิดมโนภาพหรือมโนทัศน์ ตามความรู้สึกของศิลปิน มโนภาพที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นเพียงชั่ววูบนั้นอาจเป็น*ภาพเหมือนของสิ่งที่มากระทบ หรือเป็นมโนภาพแห่งจินตนาการ* มโนภาพของศิลปินอาจมีความรู้สึกภายใน ความรู้สึกภายนอก ฯลฯ เข้ามาประกอบ ภาพเหล่านี้มีความงดงาม สมบูรณ์ แต่เมื่อศิลปินถ่ายทอดมโนภาพนั้นออกมาเป็นงานศิลปะ จะต้องผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ที่อาจต้องใช้เวลาหลายชั่วโมงหรือหลายวัน ขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของศิลปิน มโนภาพนั้นอาจบิดเบือนไปเพราะอุปสรรค์ต่างๆ เช่น ศิลปินไม่สามารถสร้างภาพให้สมบูรณ์ได้อย่างมโนภาพที่ปรากฏในสมองเพราะขาดทักษะ ไม่มีความเข้าใจวัสดุและเทคนิคที่ใช้เป็นสื่อแสดงมโนภาพได้ดีพอ ไม่มีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์เพียงพอ เพราะฉะนั้นงานศิลปะจึงอาจจะไม่สมบูรณ์เท่ามโนภาพหรือจินตภาพที่เกิดขึ้นในสมองเมื่อศิลปินได้รับความบันดาลใจหรือเกิดอารมณ์สะเทือนใจที่เกิดขึ้นเพียงชั่ววูบ ในอารมณ์ชั่ววูบ

---

[๓] ศิลปะเป็นการเห็นภายในหรืออัชฌัตติกญาณ (art is vision or intuition) ศิลปะคือ การแสดงออกของการสังเคราะห์อย่างสุนทรีย์ในจิตใจ (Art is the expression of spiritual synthesis) กีรติ : ๒๕๒๒, ๖,

นั้น อาจมีความคิดต่างๆ เข้ามาประกอบ เช่น *ความคิดเชิงปรัชญา* ความคิดเกี่ยวกับศาสนาและอื่นๆ นักปรัชญาให้ความเห็นว่า *ปรัชญาและศิลปะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ปรัชญา คือ การขบคิดเพื่อเข้าใจปัญหาและหาคำตอบ ปรัชญามุ่งไปสู่ความเข้าใจใหม่ๆ เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ ปรัชญาเป็นการแสวงหา ศิลปะ คือ การสร้างสรรค์เพื่อเสนอแนวทางใหม่แห่งความเป็นอยู่ของมนุษย์ ปรัชญาเป็นการแสวงหา ศิลปะเป็นการแสดงออกด้วยวิธีที่แนบเนียน ปรัชญากับศิลปะจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด* (กีรติ ๒๕๒๒ : ๓๗) *ดังนั้น ศิลปะมีปรัชญา ในปรัชญามีศิลปะ ผู้ที่เข้าใจเรื่องนี้ดีจึงเป็นทั้งนักปรัชญาและศิลปินไปในตัว*แต่ผู้ที่จะเข้าใจทั้งปรัชญาและศิลปะไปพร้อมๆ กันมีจำนวนน้อย เมื่อศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะอาจจะไม่คิดถึงปรัชญาอะไรที่ลึกซึ้ง แต่นักปรัชญาศิลปะอาจเห็นปรัชญาที่ลึกซึ้งแฝงอยู่ในงานศิลปะ ขณะเดียวกันศิลปินบางคนสร้างงานศิลปะที่มีปรัชญาลึกซึ้ง นักปรัชญาและผู้ชมอาจมองไม่เป็นปรัชญานั้น แม้ปรัชญาจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างงานศิลปะ แต่จินตนาการสำคัญกว่า หากศิลปินขาดจินตนาการก็ไม่สามารถสร้างศิลปะได้

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Eistein : 1879–1955) กล่าวว่า *จินตนาการสำคัญกว่าความรู้* ในโลกของศิลปินก็เช่นเดียวกัน ***จินตนาการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ*** จินตนาการที่ศิลปินได้รับความบันดาลในมาจากสิ่งใดหรือเหตุการณ์ใดที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ หรือสิ่งที่มากระทบความรู้สึกทำให้เกิดจินตนาการ หรือเกิด**ความบันดาลใจ** (inspiration) เกิดจินตภาพในสมอง ศิลปินจึงแสดงออกมาเป็นภาพเขียน รูปปั้น หรือท่วงทำนองดนตรี หรือสื่อทางศิลปะอื่นๆ การถ่ายทอดจินตภาพนออกมาเป็นงานศิลปะอาจถูกกำหนดโดยกรอบหรือแนวคิด (concept) ของศิลปินแต่ละคน

จินตนาการ อารมณ์สะเทือนใจ ความประทับใจ แรงบันดาลใจ สิ่งเหล่านี้เกี่ยวเนื่องกัน *"จินตนาการ หมายถึง ความนึกเห็นเป็นมโนภาพแล้วสร้างสิ่งใดขึ้นตามรูปที่มีจินตนาการ...ความนึกเห็น อาจเป็นผลมาจากความสะเทือนใจลางประการของศิลปินเอง อันมีปัจจัยมาจากเหตุภายนอก หรือเกิดจากอำนาจแห่งความนึกเห็นของศิลปินเองก็ได้.."* (ศิลป์ ๒๕๕๓ : ๒๐๒) ศิลปินเริ่มสร้างงานศิลปะจาก**จินตนาการ อารมณ์สะเทือนใจ** หรือ**ความประทับใจ** (impression) ซึ่งเป็น**แรงบันดาลใจ** นึกเห็นเป็น**จินตภาพ** ภาพที่เกิดนั้นจะถูกแปลหรือถ่ายทอดเป็นงานศิลปะตามความคิดของ

ศิลปิน อาจเป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม หรืองานศิลปกรรมประเภทต่างๆ จินตภาพมักงดงามหมดจดสมบูรณ์แบบและเกิดขึ้นเพียงเสี้ยววินาที แต่การถ่ายทอดออกมาเป็นงานศิลปะต้องใช้เวลานานนับชั่วโมงหรือหลายวัน เพราะการถ่ายทอดจินตภาพหรือแปลออกมาเป็นงานศิลปะต้องอาศัยความรู้ ความรู้สึกและทักษะของศิลปิน หากเป็นศิลปินที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาในสถาบันมักนำความรู้เข้ามาเป็นองค์ประกอบ หากเป็นศิลปินที่สร้างงานศิลปะไร้มายา ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ ใช้เพียงความรู้สึกตามสัญชาตญาณ เช่น รู้สึกว่าต้นไม้ควรเป็นสีเขียวก็ใช้สีเขียว หรือต้นไม้ในความรู้สึกควรเป็นสีอื่นที่ไม่ใช่สีเขียวก็ใส่สีตามความรู้สึกนั้น แต่ศิลปินที่ผ่านการศึกษาในสถาบันจะรู้ว่าต้นไม้ควรมีสีอะไรบ้าง จะผสมสีอย่างไรจึงจะได้ความรู้สึกนั้น ความรู้เช่นนี้ไม่ใช่การท่องจำ แต่เป็นความรู้ที่ต้องผ่านทักษะ ดังนั้น เมื่อศิลปินผสมสีจึงไม่ได้เกิดจากความจำแต่เกิดจากความชำนาญที่รู้ว่า หากต้องการสีเขียวจะต้องใช้สีเหลืองผสมกับสีน้ำเงินในปริมาณที่เท่ากัน หากปริมาณไม่เท่ากันจะได้สีเขียวที่มีค่าน้ำหนักต่างๆ กันไป หากต้องการสีอื่นเข้ามาปะปนเพื่อลดความสว่างอาจจะใช้ปลายพู่กันแตะสีตรงข้ามเล็กน้อย ก่อนป้ายพู่กันลงบนกระดาษหรือผ้าใบ ดังนั้น ความรู้ของศิลปินต้องอยู่ในตัวศิลปินและพร้อมที่จะนำมาใช้ขณะสร้างงานศิลปะ

การแสดงความรู้ของศิลปินไม่ใช่ การคิดสูตรทางคณิตศาสตร์ แต่ใช้ความรู้เป็นองค์ประกอบในการสร้างงานศิลปะ ตั้งแต่ ความรู้เรื่องสี องค์ประกอบศิลป์ กายวิภาค ทัศนมิติ ฯลฯ โดยนำมาใช้ผ่านประสบการณ์และทักษะ ให้ประสานสอดคล้องกัน กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของศิลปินไม่สามารถเขียนเป็นตัวหนังสือหรือคำพูดให้กระจ่างชัดได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะมีขั้นตอนและกลไกในจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดที่สลับซับซ้อนเฉพาะตัวของแต่ละคนแตกต่างกันไป

แต่การถ่ายทอดจินตภาพออกมาเป็นผลงานศิลปะต้องผ่านกระบวนการทางความคิดและความรู้สึกของศิลปิน จิตรกรอาจจะสร้างภาพขึ้นตามความคิดคำนึงของตน เช่นเดียวกับคีตกวีคิดถึงท่วงทำนองของดนตรี นักเขียนสร้างจินตภาพให้ปรากฏเป็นตัวอักษร ตัวอักษรนั้นสามารถสร้างภาพได้เช่นเดียวกับงานจิตรกรรม จินตภาพที่ถูกแปลมาเป็นงานศิลปะอาจไม่งดงามดั่งภาพที่เกิดขึ้นในห้วงของจินตนาการ ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของศิลปินแต่ละคน นักปรัชญาอธิบายกระบวนการสร้างสรรค์ว่า มนุษย์หรือศิลปินมักสร้าง**มโนภาพ**หรือ “กรอบ” (concept)

ไว้ในใจ หลังจากที่ได้ประสบสิ่งต่างๆที่มีลักษณะเดียวกัน เช่น ลูกบอล ลูกบิลเลียด มะนาว ฯลฯ ภาพรวมของทั้ง ๓ สิ่งนั้นมี *กรอบ* คือ คำว่า *กลม* โดยนัยนี้ กรอบหรือคอนเซ็พของศิลปินเป็นลักษณะรวมที่อยู่ในใจ เมื่อเขาสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นจากกรอบที่อยู่ในใจ ดังนั้น ศิลปินจึงไม่จำเป็นต้องสร้างงานศิลปะจากแบบที่มองเห็น แต่เขาสามารถสร้างงานศิลปะจากกรอบที่มีอยู่ในใจ *ศิลปินให้ความสำคัญกับความรู้สึกมากกว่าความรู้* เพราะความรู้มีกรอบกั้น ถึงจะรู้ได้แต่ก็ไม่ชัดเจน ก่อนที่จิตรกรจะลงมือใช้พู่กันป้ายสีนั้น เขาต้องมีอะไรบางอย่างอยู่ในใจแล้ว (กรอบ) สิ่งนี้คือ วิญญาณของภาพที่เขาจะวาด พรสวรรค์ข้อหนึ่งของศิลปินที่ยิ่งใหญ่ก็อยู่ตรงนี้ คือให้แรงบันดาลใจให้ได้สัมผัสกับสิ่งนี้โดยตรง (วิทย์ ๒๕๓๘ : ๑๓๘) ความคิดแนวนี้ สัมพันธ์กับการรับสารของผู้เสพศิลปะด้วย การเสพศิลปะไม่ใช้ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ที่แยกแยะ วิเคราะห์ *แต่การเสพศิลปะนั้นใช้ความรู้สึกที่ได้รับจากงานศิลปะทั้งหมด ไม่ได้รับแบบแยกเป็นส่วนๆ ต้องดูองค์รวมของทั้งหมด เช่น การฟังเพลงต้องฟังทั้งแพลง ไม่ใช่ฟังเป็นช่วงๆ เช่นเดียวกับการชมภาพจิตรกรรมต้องดูทั้งภาพ ไม่ใช่ดูทีละส่วนๆ ทั้งนี้เพราะศิลปะที่ดีนั้นต้องมีเอกภาพ ไม่กระจัดกระจายหรือขาดความสัมพันธ์*

จากขั้นตอนการสร้างงานศิลปะของศิลปินดังกล่าวคงช่วยไขปัญหาที่ว่า **ศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างไร สร้างเพื่ออะไร** (What is art and What is art for) ได้ระดับหนึ่ง **เซอร์ เฮอร์เบิร์ท รีด** (Sir Herbert Read : 1893–1968) กวีและนักวิจารณ์ศิลปะชาวอังกฤษ กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างสรรค์งานศิลปะไว้ดังนี้

๑. ต้องมีแรงจูงใจหรือความบันดาลใจและมีอารมณ์ที่พร้อมจะรับรู้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นชั่วขณะในจิตไร้สำนึก

๒. เกิดจินตภาพและต้องการแสดงออก ไม่ใช่คำพูด แต่เป็นภาพที่มองเห็นได้หรือสัมผัสได้เป็นรูปทรง เช่น ทิวทัศน์ จานผลไม้ บางทีอาจจะเป็นเพียงภาพนามธรรมลางๆ ของมวลวัตถุ

๓. จิตขัดเกลาจินตภาพที่เกิดขึ้นให้ประณีต พร้อมกับการควบคุมอารมณ์หรือแรงกดดันในจิตใจให้เป็นระเบียบ

---

[๔] ประพันธ์ ศรีสุตา, อรรถบท อยุติสารานุกรมศิลปะ หนังสืออ่านนอกเวลาประกอบการสอนวิชามนุษย์กับความงาม (Man and Aesthetices) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)

๔. เลือกสรรวิธีการ รวมทั้งวัสดุ เพื่อนำเสนอจินตภาพนั้น

๕. แปรจินตภาพไปเป็นรูปทรง ซึ่งอาจจะเป็นรูปทรงที่เกิดขึ้นจากการปรับตามสภาวะของจิตชั่วขณะหนึ่ง (Herbert Read, 1968 : 37)

สร้างสรรค์งานศิลปะตามแนวคิดของรีด ศิลปินจะต้องมี *แรงจูงในหรือความบันดาลใจ และมีอารมณ์ที่พร้อมจะรับรู้สิ่งที่มากระทบความรู้สึกในชั่วขณะหนึ่ง* อาจเป็นความรู้สึกเศร้าสลดหรือเกิดปิติเบิกบาน แล้วเกิดมโนภาพหรือจินตภาพที่ต้องการแสดงให้ปรากฏผ่านการสร้างสรรค์ทางศิลปะและถูกขัดเกลาด้วยความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ศิลปะ สิ่งเหล่านี้ อาจทำให้จินตภาพที่งดงามหมดจดนั้นบิดผันไป ตามความสามารถและทักษะของศิลปิน

อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจศิลปะไม่ใช่เรื่องง่าย เช่นเดียวกับการสร้างงานศิลปะ (ไม่ใช่การวาดรูป) ก็ไม่ง่าย ศิลปินจะต้องมีองคาพยพที่มีคุณภาพ จึงจะสร้างสรรค์งานศิลปะได้มีคุณภาพ ศิลปินผู้หนึ่งกล่าวถึงการสร้างงานของศิลปินไว้อย่างสนใจว่า *"ธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมวิชาช่างศิลปะ อย่าเชื่อข่าวลือในโลกศิลปะ รูปแบบสมัยนิยมเป็นมายา อย่าเชื่อคำกล่าวอ้างของคนถ่อยว่าเป็นปราชญ์แห่งศิลป์ เชื่อในสุนทรียภาพ (aesthetics) คุณค่าที่แท้จริง (intrinsic value) ของศิลปะ เชื่อมั่นในความคิดแห่งตน ที่ประจักษ์แล้วด้วยเหตุผลอันชอบและสร้างสรรค์งานด้วยจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ เพื่อผลคือ ศิลปะที่ดีงาม ถ้าคิดว่าตนเป็นคนหัวสมัยใหม่ ไม่ยอมรับคุณค่าของเก่า เหมาเอาว่าเป็นของล้ำสมัยทั้งหมดทั้งสิ้น ความคิดเช่นนี้น่าจะเป็นมิจฉาทิฐิอย่างหนึ่ง เพราะปิดกั้นตัวเองไม่ให้เกิดปัญญาที่แท้จริงคือ รู้แจ้งถึงเหตุผล บางทีก็เป็นคนล้าสมัยที่ปราศจากเหตุผล*

ศิลปินคือผู้สร้างงานด้วยมือ ย่อมเข้าใจงานศิลปะอย่างถ่องแท้ ถึงจะมีที่ต้องสงสัยอยู่บ้าง ก็ยังถือว่า เข้าใจดีกว่าผู้อื่นที่ไม่เป็นผู้สร้าง เพียงแต่วิพากษ์วิจารณ์ไปงูๆ ปลาๆ งานศิลปะไม่ใช่ไสยศาสตร์ ต้องรู้สึกและรู้ว่าทำอะไร มีเหตุผลอย่างไร จึงทำอย่างนั้นและได้ไตร่ตรองมาดีแล้ว (ประพันธ์ ไม่ปรากฏปี : ๑๓๓) ศิลปินต้องการแสดงความรู้สึกนึกคิดผ่านศิลปะ **เธโอ ฟาน ดุยสเบิร์ก** (Theo van Doesburg 1883–1931) จิตรกรชาวเบลเยียมกล่าวว่า *"ศิลปะเป็นสิ่งสากล ภารกิจของมันคือการสร้างภาษาสากล..ไม่มีอะไรเป็นรูปธรรม และเป็นสัจธรรมยิ่งกว่า เส้น สี และพื้นราบ จุดประสงค์ของศิลปินมิได้ต้องการแปลความหมายศิลปะให้เป็นนามธรรม หากแต่เป็นโครงสร้าง*

รูปธรรม รูปทรงและภาพที่เกิดขึ้น ไม่แสดงให้เห็นอะไรเลย นอกจากแสดงความหมายในตัวของมันเอง ศิลปินควรใช้รูปทรงง่ายๆ ชัดเจน เพราะจิตใจสามารถควบคุมและพิสูจน์ได้เต็มที่... รูปทรงที่กล่าวนี้ควรจะเกี่ยวกับรูปทรงที่สามารถวัดได้ราวกับเรขาคณิต มันจะถูกสร้างอยู่บนพื้นที่ราบแบน เส้นที่แน่นอน และสีที่บริสุทธิ์" (กำจร ๒๕๒๓ : ๒๘๓-๒๘๔) *แม้ภาษาศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้น จะด้วยกลวิธีใดก็ตาม ล้วนยากที่จะปฏิเสธว่า ศิลปะมีความงามเป็นองค์ประกอบสำคัญ* ***แต่ความงามของศิลปินเป็นความพึงพอใจที่มีลักษณะเป็นอัตวิสัย (subjectivism) ของแต่ละคน***

เมื่อแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะนามธรรม (abstract art) เกิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ศิลปินแยกงานศิลปะออกธรรมชาติ ถือว่า *ศิลปะเป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิดภายในของศิลปิน ไม่เกี่ยวกับรูปทรงหรือความงามทางธรรมชาติ ศิลปะแอบสแตรก* จึงเป็นการสร้างความคิดนามธรรมให้เป็นรูปธรรม แนวคิดนี้ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาที่ไม่จำเป็นต้องศึกษาจากธรรมชาติอย่างที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ การศึกษาศิลปะยุคใหม่จึงให้ความสำคัญกลวิธีและกระบวนการแสดงออก มากกว่าเรื่องสุนทรียศาสตร์ แต่กระนั้นก็ตามศิลปะกึ่งนามธรรม (semi-abstract art) ก็ยังใช้รูปทรงธรรมชาติสื่อความรู้สึก แต่ศิลปินตัดทอนสิ่งที่ไม่งามหรือไม่สื่อความรู้สึกได้ตามต้องการออกไป หรืออาจจะเพิ่มเติมส่วนที่ศิลปินเห็นว่าต้องตามความต้องการของตนเข้าไป ดังนั้น แม้แนวคิดของศิลปินแนวแอ็บสแตรกจะพยายามแยกศิลปะออกจากธรรมชาติ แต่ท้ายที่สุดแล้วก็ไม่อาจหลีกจากธรรมชาติได้อย่างสิ้นเชิง

จอร์จ ซันตายานา[๕] (George Santayana : 1863-1953) นักปรัชญาและกวีชาวอเมริกันที่มีอิทธิพลต่อศิลปะสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มากคนหนึ่ง ให้ทัศนะเกี่ยวกับความงามว่า สุนทรียศาสตร์ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของทฤษฎีทั้งหมดของชีวิต ความสุขและเสรีภาพ แต่รวมทฤษฎีของศิลปะกับทฤษฎีของศีลธรรมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสร้างความรู้สึกให้เป็นรูปร่าง ศิลปินสามารถยั่งรู้ความงามด้วยฌานพิเศษ ความงามเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่แสดงออกมาในวัตถุ (The feeling of beauty objectified) มีลักษณะเป็นอัตวิสัยของศิลปิน ไม่ขึ้นกับผู้ชม โดยนัยนี้ จึงเป็นไปตามแนวคิดของพวก

---

[๕] **จอร์จ ซันตายานา** (George Santayana : 1863-1953) นักปรัชญาและกวีชาวอเมริกันที่มีอิทธิพลต่อศิลปะสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ คนหนึ่ง ผลงานสำคัญ เช่น The Sense of Beauty (1896) The Life of Reason (1905-6)

โสฟิสต์ในสมัยกรีกโบราณซึ่งถือหลักว่า มนุษย์เป็นมาตรวัดทุกสิ่ง (Man is the measure of all thing) ความงามจึงขึ้นอยู่กับรสนิยมของบุคคล

ความงามเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของศิลปะ ศิลปินในอดีตให้ความสำคัญกับความงามมาก ถึงกับเชื่อว่า ศิลปะที่ขาดความงามไม่ใช่ศิลปะ หากเป็นเช่นนั้น **ความงามคืออะไร** ให้คำนิยามยากเช่นเดียวกับศิลปะ ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นปัญหาควบคู่กันมากับคำถามว่า *ศิลปะคืออะไร* หากหาคำตอบให้ศิลปะได้ก็คงหาคำตอบให้กับความงามได้เช่นเดียวกัน แต่เดิมเชื่อกันว่า ศิลปะ ความงาม และความดีเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะศิลปะคือความงาม เมื่อศิลปะมีหน้าที่รับใช้ศาสนาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความดี ศิลปะจึงสื่อปรัชญาของศาสนาผ่านความงาม ดังนั้น ศิลปะ ความงามและศาสนาจึงใกล้เคียงกัน โดยนัยนี้ ศิลปะจึงมีคำจำกัดความว่า **ศิลปะคือความงาม** ถ้าเป็นเช่นนี้ สิ่งที่ไม่งามก็ไม่เป็นศิลปะ และมีคำถามต่อมาว่า สิ่งที่มนุษย์สร้างและไม่งามในสายตาของคนทั่วไป เช่น งานแกะสลักของชาวบ้านหรือชาวแอฟริกันไม่เป็นศิลปะเพราะศิลปะไม่ต้องงดงามอย่างพระพุทธรูปหรือเทวรูปกรีกเสมอไป จะงามหรือไม่งามก็ตาม ถ้าหากศิลปกรรมชิ้นใดสามารถบันดาลให้เกิดความพรั่นพรึง และความไฝ่ฝันคู่เคียงกันได้อย่างรุนแรงและสมดุลกัน (กีรติ ๒๕๒๒ : ๓๖) ก็เป็นศิลปะ ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม (existentialism) ที่ตรงกันข้ามกับปรัชญาศิลปะแบบสสารนิยมและตรงข้ามกับลัทธิอุดมการณ์นิยม (idealism) กล่าวว่า *ศิลปกรรม* คือ สิ่งที่เป็นไปได้ในโลกที่เป็นไปได้ (the posible-self-in-a-posible-world) ซึ่งมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน ส่วนแรกเป็นสุนทรียะธาตุอันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อีกส่วนหนึ่งคือ ศิลปินในโลกที่เป็นไปได้ของตน สุนทรียะธาตุจะไม่มีคุณค่า หากไม่มีศิลปินคนใดคนหนึ่งนำมาใส่ในวัตถุเพื่อสร้างเป็นศิลปกรรม และจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมีผู้ชมที่เข้าถึงสุนทรียะธาตุดังกล่าว ทั้งศิลปินและผู้ชมแต่ละคนจะมีแง่เข้าถึงสุนทรียะธาตุต่างกัน แล้วแต่เบื้องหลังในชีวิตของแต่ละคนอันประกอบด้วยทัศนคติส่วนบุคคล โครงสร้างทางจิตวิทยา สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคม ฯลฯ ศิลปินสร้างศิลปกรรมที่ไม่เหมือนใคร (กีรติ ๒๕๒๒ : ๓๓)

การตีความเรื่องความงามของนักวิจารณ์ศิลปะสมัยใหม่ให้คำนิยามของความงามต่างไปจากนักปรัชญาศิลปะในอดีต เช่น **ไคลว์ เบลล์**[๖] (Clive Bell : 1881–1964) ผู้คิดทฤษฎี "significant form" ที่เขียนไว้ในหนังสือที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๔ ว่า *รูปทรงศิลปะ (art form) เป็นเครื่องชี้คุณภาพของงานศิลปะที่แตกต่างจากวัตถุ คุณภาพ*

ที่สมบูรณ์ไม่พบในธรรมชาติ แต่ศิลปินมองเห็นและมองทะลุถึงแก่นแท้ของความงาม งานศิลปะจึงคงดำรงความงามด้วยบริบทของมันเองหรือด้วยเนื้อหาเชิงสัญลักษณ์ ความงามคืออารมณ์ความรู้สึกพึงพอใจ ไม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง **โบดแลร์**หรือ**โบเดอแลร์**[๗] นักวิจารณ์ศิลปะชาวฝรั่งเศสเห็นด้วยกับเอแซน เดอลากรัว (Ferdinan-Victor-Eugene Delacroix : 1798-1863) จิตรกรชาวฝรั่งเศสลัทธิจินตนิยม (Romanticism) ที่ว่า *"ศิลปินเป็นผู้สร้างความงามที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติให้สมบูรณ์ เพราะความงามตามธรรมชาตินั้นยังไม่สมบูรณ์ ศิลปินจึงไม่ควรลอกเลียนธรรมชาติ แต่ควรเลือกสรรวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ในทำนองเดียวกับที่กวีใช้คำจากพจนานุกรมโดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ซึ่งมีจินตนาการเป็นแม่งานสำคัญ เพื่อให้งานศิลปะที่มนุษย์สร้างมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น..."* (สดชื่น ๒๕๔๓ : ๒๑๖) โดยนัยนี้โบดแลร์มักจะใช้ศัพท์คำว่า *"surnaturalisme"* เพื่อบรรยาย *สภาวะที่งามเหนือธรรมชาติก็คือศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้นจากจินตนาการ ทักษะและความสามารถเฉพาะตัว* โบดแลร์เสนอคำนิยามของความงามว่า *"ความงามนั้นมีลักษณะทวิลักษณ์ กล่าวคือ มีทั้งลักษณะที่เป็นนิรันดร์คงที่ ซึ่งนิยามยาก กับลักษณะชั่วคราว ซึ่งสัมพันธ์กับสถานการณ์และความเป็นไปร่วมสมัย"* ซึ่งเปรียบเสมือน *จิตวิญญาณ* และ *ร่าง* ของศิลปะ (สดชื่น ๒๕๔๓ : ๒๒๙) โบดแลร์ยกย่องศิลปินว่ามีฐานะสูงดังพระเจ้า และผลงานศิลปะของมนุษย์นั้นเทียบได้กับศาสนาทีเดียว ศิลปะสาขาทัศนศิลป์ศิลปินสร้างด้วยรูปทรง เส้น สี ให้มีความงามสมบูรณ์ตามความคิดของตน แต่ที่ผู้ชมอาจเห็นต่างกัน ศิลปินเห็นความงามที่สมบูรณ์ของสิ่งที่ตนสร้างขึ้นโดยใช้ความรู้และความรู้สึกเป็นตัวกำหนด

ความรู้เกี่ยวกับศิลปะของศิลปินอาจได้มาจากการศึกษาหรือการฝึกฝนด้วยตนเอง และใช้ความรู้สึกกำหนด *"ความลงตัว"* (perfection) หรือความสมบูรณ์ของผลงาน แม้ความรู้สึกจะเป็นเรื่องเฉพาะตัว แต่ศิลปินแต่ละคนมีกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์ความรู้ด้วยความรู้สึกที่แตกต่างกัน ความรู้สึกเช่นนี้ต้องมาจากประสบการณ์

---

[๖] **ไคลว์ เบลล์** (Clive Bell : 1881-1964) นักวิจารณ์ศิลปะและนักเขียนเกี่ยวกับศิลปะชาวอังกฤษ มีบทบาทสำคัญในการวิจารณ์ผลงานจิตรกรรมลัทธิประทับใจยุคหลัง (post-impressionism) และเขียนหนังสือเกี่ยวกับศิลปะและสุนทรียศาสตร์ เป็นผู้คิดทฤษฎี "significant form"

[๗] **ชาร์ลส์ โบดแลร์** หรือ **ชาร์ลส์ ปิแยร์ โบเดอแลร์** (Charles Pierre Baudellaire : 1821-67) กวีและนักวิจารณ์ศิลปะชาวฝรั่งเศส

การสั่งสม ไม่ใช่ความรู้สึกร้อน หนาว อย่างที่รู้สึกกันทั่วไป *"การสร้างสรรค์ของศิลปินที่ยิ่งใหญ่นั้น เกิดจากการที่ได้หยั่งรู้ทะลุเห็นความจริงที่อยู่ภายใต้พื้นผิวที่ปรากฏอยู่ ภาพที่เขาได้เห็นนี้เป็นส่วนหนึ่งของความยิ่งใหญ่ของเขา เขาได้นำเอาภาพนี้ลงมาปรากฏบนผืนผ้าใบ ตรงภาพนี้เองมิใช่ที่สี ที่รูปแบบ ที่เทคนิค หรือที่การเหมือนของจริง ที่เป็นวิญญาณของจิตรกรรม..."* (วิทย์ ๒๕๓๗ : ๑๓๘) ความรู้สึกของศิลปินนั้น มีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสรรค์ของศิลปิน ตอลสตอย กล่าวว่า *"คำพูดที่ถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์นั้น ทำให้คนเราเกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศิลปะก็คล้ายกันและลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ที่เกิดจากศิลปะที่ต่างจากที่เกิดจากคำพูดก็คือ คำพูดนั้นมนุษย์เราใช้อาศัยเป็นสื่อถ่ายทอดความคิด แต่**ศิลปะใช้สำหรับถ่ายทอดความรู้สึก**..."* (วิทย์ ๒๕๓๘ : ๑๔๐) แม้ความงามไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของการสร้างงานศิลปะ แต่งานศิลปะมีความงามเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะศิลปินสร้างงานศิลปะด้วยความรู้สึก *เห็นความงามที่สมบูรณ์ของสิ่งที่ตนสร้างขึ้นโดยใช้ความรู้และความรู้สึกเป็นตัวกำหนด* **เพลโต**[๕] *ถือว่า ความงามมาตรฐานมีอยู่อย่างปรนัยในโลกแห่งมโนคติ ศิลปินมีความสามารถระลึกถึงความงามมาตรฐานได้ใกล้เคียงมากเป็นพิเศษ จึงพยายามถ่ายทอดโดยใช้สื่อต่างๆ กัน เมื่อผู้ชมได้ชมศิลปกรรมจะระลึกความงามมาตรฐานเดียวกันนั้นในระดับต่างๆ กัน* **อริสโตเติล**[๖] *ถือว่า ความงามมีอยู่ที่ความกลมกลืนของสัดส่วนต่างๆ เพราะสัดส่วนทำให้เกิดการผ่อนคลายของประสาทและอวัยวะต่างๆ ได้ ความยิ่งใหญ่ของศิลปินจึงอยู่ที่ความสามารถค้นพบความกลมกลืนนี้มาถ่ายทอดลงในสื่อ* (กีรติ ๒๕๒๒ : ๑๐) **โทมัส อาควีนัส** (Thomas Aquinas : 1225–1274) นักปรัชญาและนักเทววิทยาในยุคกลางของยุโรป กล่าวว่า *ความงามคือสิ่งที่ให้ความเพลิดเพลิน เมื่อเรารู้สึกหรือเห็น* **ความงามและความดีโดยเนื้อแท้แล้วเป็นสิ่งเดียวกัน** *เพราะทั้งสองอย่างขึ้นอยู่กับรูปแบบ สัดส่วน ระเบียบ และความกลมกลืน* **อิมมานูเอล คานต์** (Immanuel Kant : 1724–1904) นักปรัชญาชาวเยอรมัน มีความเห็นว่า *ความงามคือผลของความรู้สึกที่ว่างาม ความจริงคือความงามและความงามคือความจริง นอกจากนี้ นักปรัชญาตะวันตกยังแสดงทัศนะเกี่ยวกับความงามที่แตกต่าง*

---

[๕] Plato (ราว ๔๒๘–๓๔๘ ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญากรีกโบราณ เป็นนักปรัชญาสำคัญที่สุดในวิชาปรัชญาตะวันตก

[๖] Aristotle (๓๘๔–๓๒๒ ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญากรีกโบราณ เป็นศิษย์ของเพลโต

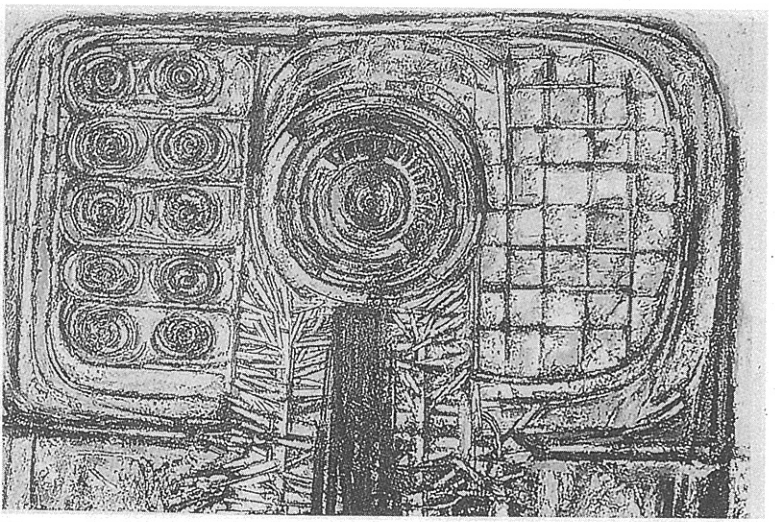

พิชัย นิรันต์ "ผนังและความศรัทธา"
สีน้ำมัน ๗๙ x ๑๑๙.๕ เซนติเมตร, ๒๕๐๖

กันไว้หลายทัศนะ เช่น ความงามคือความพอใจ อันเกิดจากความประทับใจในความกลมกลืนอย่างเหมาะสมของรูปทรงชวนคิดของศิลปวัตถุ กับความหมายทางความคิดที่จะทำให้เพลิดเพลินอย่างลึกซึ้ง ความงามประกอบด้วยลักษณะที่แปลก(bizarre)และใหม่ (nouveau) ไม่น่าเบื่อ ไม่ดาษดื่น (banal) มีหลากหลาย ความงามคือความพึงพอใจที่มีลักษณะเฉพาะของมันเอง

หากไม่ปฏิเสธว่า ***ความงาม*** เป็นองค์ประกอบหนึ่งของศิลปะก็เกิดคำถามตามมาว่า ***ความงามในศิลปะคืออะไร***

เฮอร์เบิร์ท รีด กวีและนักวิจารณ์ศิลปะชาวอังกฤษกล่าวไว้ในหนังสือ "The Meaning of Art" ทั้งเรื่องศิลปะและความงามพอสรุปได้ว่า *"ความงาม หมายถึงเอกภาพของความสัมพันธ์อันมีระเบียบแบบแผนของรูปแบบ ที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสของเรา และทำให้เกิด* ***ความพึงพอใจ"*** (รีด ๒๕๔๐ : ๓) ดังนั้น ความงามจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่คงที่ เพราะศิลปินแต่ละคนจะสร้างศิลปะเพื่อความพึงพอใจของตน ทำให้ผลงานศิลปะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน *"ศิลปะจึงได้มีคำจำกัดความง่ายๆ และธรรมดาที่สุด คือความพยายามที่จะสร้างสรรค์รูปแบบที่***พึงพอใจ***ขึ้นมา และรูปแบบ*

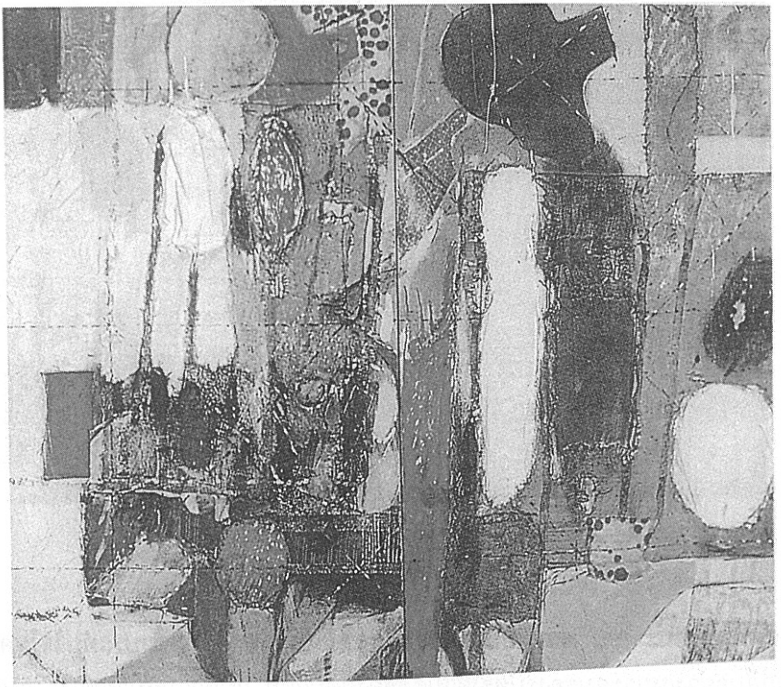

ประวัติ เล้าเจริญ "คอลลาจ หมายเลข ๓"
เทคนิคผสม ๑๕๒ x ๑๘๕ เซนติเมตร, ๒๕๑๐

*ดังกล่าวจะก่อให้เกิดอารมณ์รู้สึกในความงามแก่ตัวเรา อารมณ์รู้สึกในความงามนั้นจะเป็นที่พึงพอใจได้ก็ต่อเมื่อประสาทสัมผัสของเรารู้สึกชื่นชมใน**ความมีเอกภาพหรือความกลมกลืนกันของความสัมพันธ์อันมีระเบียบ"*** (รีด ๒๕๔๐ : ๒) ศิลปะไม่ใช่เรื่องของความงามทั้งหมด เช่น ที่เรายอมรับว่าประติมากรรมคลาสสิกของกรีกงดงาม และเป็นศิลปะ ในขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าประติมากรรมแบบดั้งเดิมของคนป่าในนิวกินีนั้น ไม่งาม หรือน่าเกลียดก็เป็นศิลปะเหมือนกัน

ดังนั้น ศิลปะจึงไม่ควรผูกติดกับความงามเท่านั้น เพราะศิลปะที่ไม่งามก็มี แต่เป็นการแสดงออกถึงความพึงพอใจของศิลปินแต่ละคนแต่ละลัทธิ ศิลปะเป็นเพียงสื่อถ่ายทอดความคิดของยุคสมัย จึงตัดสินไม่ได้ว่าดีหรือเลวเพราะเป็นสิ่งสมมุติ ถ้าเช่นนั้นศิลปะคืออะไร คำตอบกลางๆ น่าจะเป็น *ศิลปะคือการแสดงออกถึงความพึงพอใจของ*

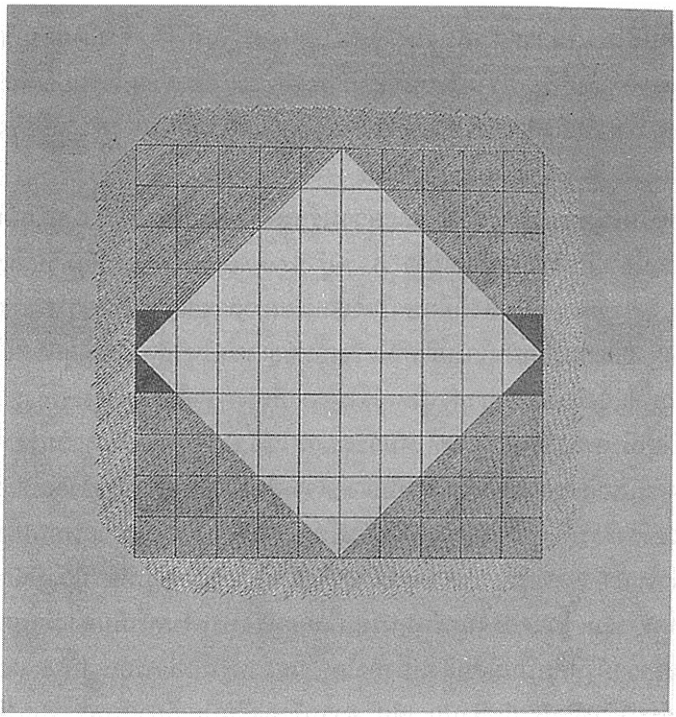

ชวลิต เสริมปรุงสุข "Untitle"
ซิลค์สกรีน ๗๐ x ๗๕ เซนติเมตร, ๑๙๘๕

ศิลปินให้ปรากฏเป็นรูปธรรม (เฉพาะทัศนศิลป์) ตามกระบวนการศิลปะ ศิลปะจึงเป็นกระบวนการสุดท้ายที่อยู่บนพื้นฐานของการรับรู้ การจัดรูปแบบที่พึงพอใจที่มีมาก่อนการแสดงออกอาจจะไม่ต้องอาศัยการจัดรูปแบบก็ได้ แต่ไม่บังควรเรียกว่า ศิลปะ" (รีด ๒๕๔๐ : ๙) ศิลปินจะต้องสั่งสมทักษะให้สามารถสนองความรู้สึกนึกคิดของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ **กุสตาฟ โฟลแบร์ต** (Gustave Flaubert : 1821–80) กล่าวว่า *ศิลปะควรเป็นอิสระไม่ขึ้นกับการใช้ประโยชน์และเรื่องของศีลธรรม เป้าหมายประการเดียวของศิลปะคือ ความงาม* (สดชื่น ๒๕๔๓ : ๒๑๙) แม้การสร้างศิลปะของศิลปินยุคหลังสมัยใหม่ (post–modern) จะไม่ให้ความสำคัญกับความงามก็ตาม แต่กระนั้นก็ตาม สิ่งที่เรียกว่า ผลงานของศิลปินจำนวนไม่น้อยก็ยังอยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจของศิลปินที่เห็นเหมาะสม สมบูรณ์(งาม)อย่างยากที่จะปฏิเสธ

ศิลปะไม่สามารถจับต้องได้ แต่เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ (intuitive knowledge) คือ ความรู้แบบจินตภาพ (image) เป็นความรู้รวบยอด (conceptual knowledge) การเข้าถึงศิลปะสิ่งแรกคือความรู้สึก แต่หากต้องการความลึกซึ้งอีกระดับหนึ่งต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ศิลปะ

ศิลปินใช้ความรู้หรือไม่ และ**ความรู้ของศิลปินคืออะไร** เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ความรู้คืออะไร นักปรัชญาอธิบายว่า *ความรู้* (knowledge) คือ ความเชื่อที่แท้จริงและสมเหตุผล (justisfied) เป็นสิ่งที่ศึกษาในวิชาปรัชญาสาขาญาณวิทยา (Epistemology) ความรู้ต่างจากความรู้สึกมั่นใจในสิ่งที่มีหรือเป็นอยู่ หรือในวิถีทางที่เหตุการณ์ต่างๆ จะเกิดขึ้น การโต้แย้งทางปรัชญาส่วนใหญ่จึงมุ่งมาที่ธรรมชาติแห่งความจริง (truth) และสิ่งที่อาจถือเป็นพยานหลักฐานที่เหมาะสมจะใช้อ้างว่าตนได้รับความรู้บางสิ่งแล้ว ความรู้ของศิลปินมีลักษณะเฉพาะ ต่างไปจากความรู้แขนงอื่น ความรู้ของศิลปินเป็นความรู้ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ ต่างจากความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งมองผ่านกรอบหรือคอนเซ็ฟอย่างที่กล่าวแล้ว ความรู้ที่ผ่านศาสตร์ต่างๆจึงเป็นไปตามกรอบที่วางไว้ มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ เช่น รู้ว่าดวงจันทร์หมุนรอบโลก หรือพระจันทร์เย็นลงเมื่อหลายล้านปีมาแล้ว แต่ความรู้ที่ศิลปินมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นความรู้ที่ไม่มีกรอบ เป็นความรู้สึกและปฏิสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับสิ่งนั้น เช่น ความรู้ของศิลปินเกี่ยวกับพระจันทร์คือ มีแสงนวลยามค่ำคืน ให้ความรู้สึกดื่มด่ำเย็นสบาย ศิลปินมีความสัมพันธ์กับดวงจันทร์ด้วยความรู้สึก ต่างกับนักวิทยาศาสตร์ที่รู้เกี่ยวกับดวงจันทร์ผ่านกรอบ ไม่มีจินตนาการไม่มีความรู้สึก (วิทย์ ๒๕๓๗ : ๑๓๒) ดังนั้น *ความรู้ของศิลปินจึงเป็นความรู้ที่เกิดจากความรู้สึก มากกว่าความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดจินตนาการหรือความรู้ที่พุ่งลึกลงไปภายในสิ่งนั้น เพื่อแสวงหาความจริงมาสนองการสร้างสรรค์ของตน ไม่อาจอธิบายเป็นกฎเกณฑ์ได้อย่างศาสตร์อื่นๆ*

อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะกล่าวแล้ว เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างงานศิลปะ แท้จริงแล้ว เมื่อศิลปินสร้างงานศิลปะนั้น เขา**อาจ**ไม่ได้คิดอะไรเลย เพียงปล่อยให้เลื่อนไหลไปตามความรู้สึกภายในที่ต้องการจะแสดงออกเป็นรูปทรง สี หรือปริมาตร ความรู้ทั้งหลายและประสบการณ์ได้หลอมรวมกันอยู่ภายในตัวแล้ว เมื่อต้องการแสดงออกจึงไม่ต้องกังวลถึงองค์ประกอบทั้งหลาย ปล่อยให้มันเลื่อนไหลผ่านความรู้สึกออกมาเช่นเดียวกับการหายใจ ที่ไม่ต้องตั้งใจหายใจเข้า หายใจออก

แต่การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะเปลี่ยนไปตั้งแต่ปลายยุคศิลปะสมัยใหม่ตั้งแต่ประมาณคริสต์ทศวรรษ ๑๙๖๐ เป็นต้นมา ศิลปินเห็นว่าแนวคิดของศิลปะสมัยใหม่ (modern art) ล้าสมัย เกิดแนวคิดทางศิลปะยุคหลังสมัยใหม่ (post-modern) หรือศิลปะร่วมสมัย (contemporary art) ที่ให้อิสระทางความคิด ให้อิสระในการสร้างสรรค์ไม่ผูกยึดกับลัทธิ (ism) หรือคตินิยมแบบใดแบบหนึ่ง ให้ความสำคัญกับความคิดและการสร้างสรรค์ของปัจเจกชน จึงเกิดศิลปะแปลกใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ผลงานศิลปะมิได้ผูกติดกับกลวิธีใดๆ จนไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม อีกต่อไป และพื้นที่ทางศิลปะมิได้จำกัดอยู่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ หอศิลปะ หรือแกลเลอรี่ งานศิลปะอาจอยู่ในที่สาธารณะ บนถนน สวน ในทะเล หรือบนภูเขา ศิลปะร่วมสมัยให้ความสำคัญกับกระบวนการทางความคิด มากกว่าสัมฤทธิ์ผล และเปิดโอกาสให้ผู้ชมเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับงานศิลปะ จนบางครั้งเกิดคำถามว่า เป็นกิจกรรมหรือการสร้างสรรค์ แต่ก็มีผู้ตอบว่า เป็นกิจกรรมบนฐานของศิลปะ (activity bas on art) ศิลปะหลังสมัยใหม่หรือศิลปะร่วมสมัยละเลยความงามและทฤษฎีทางศิลปะหรือไม่ สิ่งที่เรียกว่า ศิลปะนั้นเป็นศิลปะหรือไม่ คงต้องแสวงหาคำตอบกันต่อไป

บรรณานุกรม

กีรติ บุญเจือ (๒๕๒๒). **ปรัชญาศิลปะ.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

กำจร สุนพงษ์ศรี (๒๕๒๓). **ศิลปะสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สดชื่น ชัยประสาธน์ (๒๕๔๓). "ศิลปะหรือความงามในทัศนะของชาร์ลส์ โบดแลร์" **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๙–๒๐ ฉบับที่ ๑** พ.ศ. ๒๕๔๓.

_____ (๒๕๔๓). "ชาร์ล โบดแลร์ กวีและนักวิจารณ์ศิลปะ" กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากรและศูนย์ความร่วมมือด้านภาษาฝรั่งเศสสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย, ๒๕๔๓.

ศิลป์ พีระศรี (๒๕๕๓). **ศิลปะสงเคราะห์.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีอนุสรณ์.

วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๔๒). **ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

เฮอร์เบิร์ท รีด. **ความหมายของศิลปะ** (The Meaning of Art) กิติมา อมรทัต แปล, กรุงเทพฯ : กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

Herbert Read. (1968) **Art Now.** London : Feber and Faber Limited.